SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS
Global Academic Knowledge Repository

# ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ҚИДИРУВДА БЎЛГАН ШАХСЛАРНИ ҚИДИРИШДА БОШҚА СОҲАВИЙ ХИЗМАТЛАР БИЛАН ҲАМКОРЛИГИ

**Утебов Файзулло Абдумажит ўғли**
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси
318-гуруҳ курсанти
https://doi.org/10.5281/zenodo.22930699

**Аннотация:** Мазкур мақолада суриштирув, дастлабки тергов ва суд органларидан яширинган ҳамда бедарак йўқолган шахсларни қидириб топишда профилактика инспекторининг ички ишлар органларининг бошқа соҳавий хизматлари билан ҳамкорлигининг назарий ва амалий масалалари тадқиқ этилган. Йўл ҳаракати хавфсизлиги, патруль-пост ва пробация хизматлари билан ахборот алмашинуви ҳамда қўшма рейд тадбирларини ташкил этиш механизмлари ёритиб берилган. Шунингдек, соҳада мавжуд бўлган тизимли муаммолар таҳлил қилиниб, ягона «Э-Қидирув» интеграциялашган тизимини жорий этиш, мақсадли текширувларни кучайтириш ва соҳавий хизматларнинг ўзаро фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича илмий асосланган таклифлар илгари сурилган.

**Калит сўзлар:** профилактика инспектори, қидирувдаги шахслар, соҳавий хизматлар, жиноят қидирув, йўл ҳаракати хавфсизлиги, патруль-пост хизмати, пробация, ахборот интеграцияси, жазонинг муқарраплиги.

Жиноятчиликка қарши курашиш, жазонинг муқарраплиги тамойилини оғишмай рўёбга чиқариш ҳамда жамоат хавфсизлигини таъминлашда суриштирув, дастлабки тергов ва суд органларидан яширинган, жазони ижро этиш муассасаларидан қочган ёхуд бедарак йўқолган шахсларни қидириб топиш муҳим амалий вазифалардан бири ҳисобланади [7]. Қидирув эълон қилинган шахсларнинг эркинликда қолиши жамият учун жиддий криминоген хавф туғдиради, чунки улар жавобгарликдан қутулиб қолиш мақсадида такроран оғир ва ўта оғир жиноятлар содир этишга мойил бўлади [1].

Ўзбекистон Республикасининг «Ички ишлар органлари тўғрисида»ги Қонунининг 4-моддасида ягона марказлаштирилган тизим сифатида ҳаракат қилиш ҳамда ички ишлар органлари таркибий бўлинмаларининг ўзаро мувофиқлашган ҳамкорлиги фаолиятнинг асосий принципларидан бири сифатида мустаҳкамланган [2]. Қидирув фаолияти ўзининг хусусиятига кўра

комплекс жараён бўлиб, уни фақатгина бир соҳавий хизмат, масалан якка тартибда профилактика инспекторининг саъй-ҳаракатлари билан тўлиқ ва сифатли амалга ошириб бўлмайди.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари, хусусан, маъмурий ҳудудда хизмат олиб борувчи профилактика инспекторлари қидирув фаолиятида беқиёс ахборот ресурсига эга субъектдир [8]. Чунки профилактика инспектори ўз ҳудудидаги аҳоли, оилавий-маиший муносабатлар, муқаддам судланганлар ва шубҳали контингент билан кундалик мулоқотда бўлади [3]. Бироқ, олинган бирламчи ахборотларни тезкор текшириш, шахснинг ҳаракатланиш йўналишини кузатиш ва уни процессуал тарзда қўлга олишда қуйидаги ички ишлар соҳавий хизматлари билан мустаҳкам ҳамкорлик тизими талаб этилади:

*Йўл ҳаракати хавфсизлиги хизмати (ЙҲХХ):* Қидирувдаги шахслар фойдаланиши мумкин бўлган автотранспорт воситаларини йўлларда аниқлаш, блокпостлар ва «Хавфсиз шаҳар» интеграциялашган видеокамералари орқали транспорт ҳаракатини тўхтатиш [4];

*Патруль-пост хизмати (ППХ):* Жамоат жойлари, истироҳат боғлари, бозорлар ва вокзаллар ҳудудида патруллик пайтида юз тузилишини таниш тизимлари ва фото-ориентировкалар асосида шубҳали шахсларни текшириш;

*Пробация хизмати:* Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазоларни ўташдан қасддан бўйин товлаб, яширинган назорат остидаги шахслар тўғрисида маълумотлар алмашиш [5];

*Миграция ва фуқароликни расмийлаштириш бўлинмалари:* Қидирувдаги шахсларнинг қалбаки ҳужжатлар расмийлаштириш, янги манзилда вақтинча рўйхатдан ўтиш ёки давлат чегарасидан чиқиб кетишга бўлган уринишларини барвақт пайқаш.

Шундай қилиб, профилактика инспекторининг бошқа соҳавий хизматлар билан мунтазам ахборот алмашинуви ва келишилган амалий ҳаракатлари қидирув ишларининг тезкорлигини таъминлашда ҳамда шахсларни ҳудуддан чиқиб кетишига йўл қўймасликда бош омил ҳисобланади.

Профилактика инспекторининг соҳавий хизматлар билан ўзаро алоқаси аниқ режалаштирилган тадбирлар ва ахборот алмашиш механизмларига таянади. Бу ҳамкорлик кундалик хизмат жараёнида ҳамда махсус тезкор-

қидирув тадбирлари доирасида бир нечта асосий амалий шаклларда намоён бўлади [2].

Биринчидан, жиноят қидирув бўлинмалари билан ҳамкорлик қидирув фаолиятининг ўзагини ташкил этади. қидирув эълон қилинган шахс бўйича расмий ориентировкани (шахсий маълумотлари, фотосурати, алоҳида белгилари, қариндошлик ва жиноий алоқалари) ҳудудий профилактика инспекторига дарҳол тақдим этади. Профилактика инспектори, ўз навбатида, мазкур шахснинг маъмурий ҳудуддаги эҳтимолий яшириниш жойларини (қариндошлари, танишларининг уйлари, ертўлалар, қаровсиз бинолар, ижара хонадонлари) текширади. Олинган ҳар қандай бирламчи маълумот расмий ва тезкор тарзда жиноят қидирув бўлинмасига етказилади [3].

Иккинчидан, йўл ҳаракати хавфсизлиги хизмати ходимлари билан алоқалар транспорт ҳаракатини назорат қилиш орқали амалга оширилади. Профилактика инспектори ўз ҳудудида қидирувдаги шахснинг муайян автомашинада ҳаракатланаётгани ёки такси хизматидан фойдаланган тўғрисида маълумот олган заҳоти бу ҳақда ЙҲХХ постлари ва патруль экипажларига тезкор хабар беради. ЙҲХХнинг автоматлаштирилган тизимлари орқали транспорт воситасининг давлат рақами ва ҳаракат йўналиши кузатувга олиниб, тўхтатилади [4].

Учинчидан, патруль-пост хизмати билан ҳамкорлик жамоат жойларида шубҳали шахсларни текшириш ва ушлаб туришда муҳим ўрин тутади. Маъмурий ҳудуд бўйлаб ташкил этиладиган тунги ва кундузги йўналтирилган патруллик тадбирларида профилактика инспекторлари ППХ саф бўлинмалари билан биргаликда ҳаракат қилади. Ҳудуддаги бозорлар, бекатлар, истироҳат боғлари ҳамда фуқаролар гавжум тўпланадиган нуқталарда қидирувдаги шахсларнинг ориентировкалари асосида кўрик ва шахсни тасдиқловчи текширувлар ўтказилади.

Тўртинчидан, «Хавфсиз ҳудуд», «Қидирув» ва «Тун» каби махсус тезкор-профилактик тадбирлар соҳавий кучларни бирлаштирувчи энг самарали амалий шакллардан биридир. Мазкур тадбирлар давомида тергов органлари, профилактика инспекторлари, пробация ва тезкор бўлинмалар ходимлари бирлашган гуруҳлар таркибида маъмурий ҳудудларни ёппасига хатловдан ўтказади [1]. Натижада ҳужжатсиз юрган, яшириниб яшаётган ёки пробация назоратидан бўйин товлаб юрган шахслар тезкорлик билан қўлга олинади [5].

Бешинчидан, ягона интеграциялашган идоралараро рақамли тизимлардан фойдаланиш соҳавий хизматлар ўртасидаги ахборот узатиш тезлигини оширмоқда. Профилактика инспекторининг планшет қурилмалари орқали ягона қидирув базасига уланиши шахсни жойида биометрик маълумотлари (юз тузилиши, бармоқ излари) бўйича текшириш ва бошқа соҳавий хизматларга реал вақт режимида хабар узатиш имконини беради.

Профилактика инспекторининг қидирувда бўлган шахсларни аниқлаш ва ушлашда бошқа соҳавий хизматлар билан ҳамкорлиги амалиёти таҳлили ушбу фаолиятнинг самарадорлигига салбий таъсир кўрсатаётган айрим тизимли муаммолар мавжудлигини кўрсатмоқда. Энг аввало, соҳавий бўлинмалар ўртасида тезкор ахборот алмашинувининг баъзан кечикиши, идоралараро электрон интеграциянинг тўлиқ якунланмаганлиги ва қўшма тадбирларни ташкил этишда режавий номутаносибликлар қидирувдаги шахсларнинг бошқа ҳудудларга яширинишига имкон яратиб бермоқда [1].

Ушбу йўналишда соҳавий хизматларнинг ўзаро ҳамкорлик механизмларини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш мақсадида қуйидаги илмий-амалий таклифлар илгари сурилади:

*Биринчидан, «Э-Қидирув» ягона интеграциялашган ички ишлар тизимини тўлиқ йўлга қўйиш.* Профилактика инспекторининг планшети, ЙҲХХ постларидаги камералар, ППХ нарядларининг боди-камералари ҳамда тезкор бўлинмалар маълумотлар базасини реал вақт (online) режимида синхронлаштириш лозим. Қидирувдаги шахснинг муайян ҳудудда пайдо бўлганлиги ёки алоқага чиққанлиги ҳақидаги ҳар қандай сигнал барча соҳавий хизматлар планшетларига бир вақтнинг ўзида автоматик тарзда «тезкор огоҳлантириш» шаклида етиб бориши керак [4].

*Иккинчидан, қўшма тезкор-профилактик рейдлар самарадорлигини ошириш***.** Профилактика иштирокида маъмурий ҳудуддаги «нуқтали» манзиллар — меҳмонхоналар, хостеллар, суткалик ижарага бериладиган уйлар ва саноат корхоналари ётоқхоналарида мақсадли ва кутилмаган текширувлар сони ва сифатини ошириш лозим [3].

*Учинчидан, пробация хизмати билан назоратни мустаҳкамлаш.* Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазо тайинланган шахсларнинг рўйхатдан ўтишдан бўйин товлаганлиги факти юзасидан пробация бўлинмалари профилактика инспекторига 24 соат ичида расмий

электрон хабар бериши ва шахсни қидириш ишлари дарҳол маҳалла кесимида бошланишини қатъий белгилаш зарур [5].

*Тўртинчидан, кадрлар тайёрлаш ва мувофиқлаштирувчи ўқув машғулотларини тизимлаштириш.* Ички ишлар органлари тизимида соҳавий хизматлар ходимлари иштирокида қидирувдаги ва бедарак йўқолган шахсларни аниқлаш, ушлаш тактикаси ҳамда процессуал ҳужжатларни расмийлаштириш бўйича мунтазам амалий ва симуляцион ўқув машғулотларини ўтказиш мақсадга мувофиқдир.

*Хулоса қилиб айтганда,* қидирув фаолияти – бу фақат тезкор бўлинмаларнинг эмас, балки барча соҳавий хизматларнинг бирлашган ва уйғун ҳаракатини талаб этувчи мураккаб жараёндир. Профилактика инспекторининг тезкор-қидирув, патруль-пост, йўл ҳаракати хавфсизлиги ва пробация бўғинлари билан рақамли алоқаларини ривожлантириш жиноят содир этган шахсларни тезкорлик билан жавобгарликка тортиш, жазо муқаррарлигини таъминлаш ва жамиятда тинчлик-осойишталик муҳитини мустаҳкамлашнинг муҳим гарови [6] бўлиб хизмат қилади.

## REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги 2021 йил 2 апрелдаги ПҚ-5050-сон Қарори // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 03.04.2021 й., 07/21/5050/0280-сон.

2. Ўзбекистон Республикасининг «Ички ишлар органлари тўғрисида»ги 2016 йил 16 сентябрдаги ЎРҚ-407-сон Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси, 2016 й., 9-сон, 272-модда.

3. Жиноятларни фош этиш ва қидирув фаолияти асослари: Ўқув-амалий қўлланма / Масъул муҳаррир Б. А. Матлюбов. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2020. – Б. 145–156.

4. Профилактика инспекторининг маъмурий фаолияти: Дарслик / Муаллифлар жамоаси; ю.ф.д., доц. И. А. Саттаров таҳрири остида. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2021. – Б. 195–204.

5. Ички ишлар органлари соҳавий хизматларининг ўзаро ҳамкорлиги: Маърузалар курси / Т. А. Азизов ва бошқ. – Тошкент: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2022. – Б. 88–97.

6. Xayitovich, Y. J. (2021). Admission to the citizenship of the Republic of Uzbekistan in a simplified manner basics and conditions. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(3), 1421-1424.

7. Абдуллаев Ф., Сафиддинов А. Умрбод озодликдан махрум; илиш тари; асидаги жазо тушунчаси ва унинг мохияти //Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya. – 2022. – Т. 1. – №. 7. – С. 263-272.

8. Зиёдуллаев, М. З. (2018). Ички ишлар органларининг таянч пунктларини бошкаришни такомиллаштириш: Монография. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 274-275.